

Tarján Tamás

Fürt

TENNESSEE WILLIAMS:
ORFEUSZ ALÁSZÁLL

Oidipusz király, Atália, A park, Mein Kampf, A jég, Pánik – eléggé sósavas repertoár forr a Nemzeti Színházban, amióta Alföldi Róbert az igazgató. Említhetnénk más címeket, stílusukban az előbbi példákat kiegészítő rendezéseket is, s hamarosan jön a Vadászjelenetek Alsó-Bajorországból. Ez a műsorrend könnyen szétmarhat olyan, mára felpuhult anyagú színművet, mint amilyen az 1953-as Orfeusz alászáll, Tenéze Williams alkotása. Évtizedekkel ezelőtt egy rádiós vetélkedő egyébként a kérdésre helyes választ adó versenyzője ejtette így *teneszi viliemsz* személynevét. Az ejtés módjára megragadt fülemben, hogy a Gobbi Hilda Színpad előadásán mindvégig motoszkált bennem a kérdés: te, néz-e még manapság valaki Williamst? Igennel kellett felelnem, hiszen *A vágy vilamosát* (mindmáig játssza a Tivoli) szívesen néztem Eszenyi Enikővel Blanche szerepében, s a világ néhány színházi fővárosába is lehetne villámkirándulást tenni Williams-premier kedvéért.

Mindettől azonban az *Orfeusz* kiszikkadt, eredeti közhelyességét mostanra meghatározó három felvonás. Aligha másért vették elő a színház illetékesei, mint az Udvaros Dorottyának remélt jutalomjáték kedvéért. Ez az elképzelés nagyjából be is teljesült. A színésznő kislányos, tiszta, várakozó lelket vetít ki a harmincas évei végén járó Lady Torrance arcára. Az amerikai-olasz nő, akit húsz esztendővel ezelőtt gyáván számító szerelme valósággal eladott, férje, a mára öreg, halálos beteg Jabe Torrance pedig (pokoli, gyilkos háttérjátszmák eredményeként is) feleségül-cselédül megvásárolt, odaadó munkával és a hisztérikus-ság jelei ellenére is ápolt, nyitott személyiséggel bízik a megváltásban. Titokzatos, szép, szerelmet ígérő. Megnyesett szárnyú hétköznapi angyalemler. Suhanó, perdülő, finom alakítás.

A kiszemelt vendégrendezőnek, Sopsits Árpádnak – interjúban beszélt róla – nem nagyon fűlött a foga a feladathoz. De elvállalta, s ha már elvállalta, fogást keresett a darab általa is világosan látott giccses jellegén, kétes kaliberén. Vörös Róbert dramaturggal együtt

megpróbálta úgy lecsupasztítani, kivonatolni, hogy a miliódráma lélektana ne a szóvirágokkal, csak a Williamsnél valahol a mélyben mindig lávázó elemi tűzével hasson. Ehhez elsődleges támasza volt Forgách András viszonylag régi, ám nyelvezetében három évtized múltán is friss, fedett fordítása, az eredeti szöveggel szolidáris, egyben kissé elmozduló – vagy elmozdítható – magyarítása. Sopsits *Orfeusza* – a modernizált mitologikum, melyben a fiatal szabadító eljön, alászáll az amerikai Dél döglődő, poshadt kisvárosi alvilágába, s amikor már-már megmentené *mindhármukat*, odavész minden –, a Nemzeti bemutatója akár kortársi eset „újsághíre” is lehetne, mondjuk, az ukrán–magyar határ közelének egy etnikailag kuszált porfészkéből. Sajátságos és sajnálatos módon azonban a rendező a puritánság és az aktualizálás érdekében új sallangokkal és tévesztetten futtatott új irányokkal is élt.

A helyszín, a cukrászdával kombinált szerény vegyesbolt a helybeliek *meeting pointja*. Pusmogások tenyérszori agorája, a szennyes kitergetésének placca, jósda, ahol a sötét múltrol is informálnak. Ormótlan lábbeliket, dobozos kólát, ügyeskedve alkoholt kínálnak az üzletben, de a pletyka, a rágalom, a beáruslás, az agresszió az igazi portéka. Az epizodisták átlagos, kimunkált teljesítményt nyújtva jönnek-mennek a jobbra és balra vágott lengőajtóival átjáróháznak tűnő boltban (az egyik ajtó mögött csak raktár húzódik, ahová Lady-Eurüdiké beszállásolja Orfeuszát, a gitáros vándor Val Xaviert). Murányi Tünde (Dolly Hamma)

és Söptei Andrea (Beulah Binnings) a gonosz nyelvüket köszörülő hamis barátnök locsogásával, Nagy Mari (Vee Talbott, a seriff felesége) a fokozatos megvakulás és a felfénylő belső látás szimbolikájába üdvözülve felel meg a kíváncsúknak. Előbbiek a kórus, utóbbi a női Teiresiasz. Szarvas József kevéssé illik Talbott seriff. Nincs kellő indoka, hogy ördöggé váljon. Péterfy Bori (Carol Cutrere) a színjátszás valamely távolibb városállamából érkezve küzd meg Lady narkós-piás duplikálódásával, akire a bőrkabátos Val rá sem néz, s aki örökös úton létben, saját bátyja gyámleányaként, egzaltáltan tipródik, mégis túléli a másik nőt – hogy tovább szenvedjen, helyette is. Terhes Sándor (David Cutrere, a hajdani áruló szerelmes) mint saját elszürkült kövülete tölt ki intenzíven egy jelenetet. Molnár Piroska (Porter nővér) injekcióstű-szúrású: Jabe ápolójaként áldozatkész, Lady erkölcsi megítélésében korlátolt és konzervatív.

Nem a karakterjátszást mérgezi sallang és pontatlanság. Bár a táncművész Gergye Krisztiánra (A néger ördögűző) már ráerőltette Sopsits a néma, parázsló lázadás akrobatikáját, amely a lomhán, megszokásból is *niggerező* rasszista közösség ellen fordul. Még fölöslegesebb egyes jelenetek közeli-követő kivetítése négy oldalsó – az ajtók melletti – felületre. Szerencsés-e betétekkel felidézni az Anna Magnani és Marlon Brando főszereplésével készült, 1959-es Sidney Lumet-filmváltozat nimbuszát, ha a házi kamerázás csúszkáló, semmitmondó, esetleges? Antal Csaba díszletében a színpad közepéig érő, harminc fokot számláló lépcsőzet uralkodik, mely a publikum feje fölött ferdülve teljes körforgásra is képes. Dekoratív, ugyanakkor nehézkes építmény, elindulásai, be- és leállításai a súlyos anyagszerűségéből alig fordulnak szimbolikusságba, nemigen hordozzák az „alászáll” jelentéseit. Az óriási átló belezavar a megokoltan sivár színpad áttekinthetőségébe.

BALRA:
Péterfy Bori
(Carol Cutrere)

LENT: Szabó
Kimmel Tamás
(Val Xavier)
és Udvaros
Dorottya (Lady)

Bodrogi Gyula masszív roncs Torrance-ként. Haldokolva sem restelli odavágni hűtlen asszonyának, hogy annak apját ő kergette tűzhalálba, szőlejét ő égette fel egy csapat brigantival, és utolsó cselekedetként még képes bosszúból agyonlőni (a szíve alatt Val gyermekét hordó) Ladyt. Szabó Kimmel Tamást a Xavier-figura selyemfiú-előéletét majdnem teljesen annullálva Sopsits szakadt farmernadrágos, álmatag beatniknek állította be. Szinte elvész, hogy ez a gitárját féltő, csöndes fiú is megéri a pénzét: hogy Eurüdikéért nem az az Orfeusz jött el, akit az egykor Davidtól várandós s végre valóban gyermeket akaró asszony talán megérdemelne. Szabó Kimmel a harmadik felvonásban csak lézeng. A szereposztási tévedés ekkor Udvaros játékára is kedvezőtlenül hat ki.

Lady *digó* apja azért halt tűzhalált, mert a semmiből varázsolt szőlőlugasát irigyelték tőle, s főleg azért, mert a szeszitalalom idején egy feketét is kiszolgált. Lánya a lugas harmóniáját szeretné újraálmodni a megszépített cukrászdában. A tervezett nyitáskor arany- és ezüstszerű léggömbökből fűzött fűrdíszeket aggat a lépcső korlátjára. A nagyobb lufiszemek duzzadoznak, a kisebbek már ernyednek. Egy fűrt: ennyi az este.

TENNESSEE WILLIAMS:
ORFEUSZ ALÁSZÁLL
(Nemzeti Színház, Gobbi Hilda Színpad)

Díszlet: Antal Csaba. Mozdás: Gergye Krisztián. Dramaturg: Vörös Róbert. Rendező: Sopsits Árpád. Szereplők: Bodrogi Gyula, Udvaros Dorottya, Szabó Kimmel Tamás, Terhes Sándor m. v., Péterfy Bori, Szarvas József, Nagy Mari, Murányi Tünde, Söptei Andrea, Molnár Piroska, Gergye Krisztián.